سووتانی بەفر و سووتانی شیعر!.. سەدیق سەعید ڕواندزی

بە درێژایی قۆناغەکانی شیعری کوردی، تا ڕادەیەك ناسینەوەی نەوە و قۆناغە شیعرییەکان، لە پەراوێزی هەبوونی هەندێك خاسیەتی ئەدەبی و هونەری و زمان و ناوەڕۆکەوە، ئاسانە. بەڵام کاتێ دەبینە سەر شیعری نەوەی نوێی دوای ڕاپەڕین، ئەوا ئەمە لە بەردەم لێڵییەکی گەورە داین، کە ناتوانیین خاسیەتە شیعرییەکانی ئەو نەوەیە، دیاری بکەین و بناسینەوە. ئەوەش لەبەر یەك هۆکاری سادە ئەویش ئەوەیە، کە لە بنەڕەتەوە ئەو نەوەیە، شوناسێکی شیعری دیار و بەرجەستە و سەربەخۆی تا ئێستا نییە، کە پێی بناسرێتەوە. ئەمە لە ئاستی زمانی شیعریی بێت، یاخود دنیابینی شیعرییەوە. بۆیە زۆرجار کە دەقێکی شیعری ئەو نەوەیە دەبینین، وا دەزانین قسە کردنێکی ئاسایی دەخوێنینەوە. بەشێکی زۆری ئەو نەوەیە، شیعر لە دەربڕین و گوتندا دەبینێتەوە و بڕوای وایە، دەشێ هەموو شتێك لە شیعردا بگوترێت، بۆیە زۆرجار دەقە شیعرییەکان بە ئاراستەیەك بێ مانا دەکەونەوە، کە لە دەرەوەی هەموو جۆرە شوناسێکی شیعری دانە. ئەمە وێرای هاوشێوەبوون و هاوچوونی دنیابینی و دەقی شیعری زۆربەی هەرە زۆری ئەو نەوەیەش. کە واتا ئەگەر نەوەیەك شوناسێکی نەبێت، دەکرێ بڵێین شاعیرێکی گەنج لە نێو ئەو شوناسە شوێنێکی هەیە؟ (دڵشاد عەبدوڵا) لە پێشەکی کتێبی (سووتانی بەفر) دەنووسێت:([illegible]). [illegible]: (خاڵی بە هێز لە شیعرەکانی ئەم شاعیرە زمانەکەیەتی) لێرەدا، وەك خوێنەرێکی شیعر، بەراوردی هەردوو بەچوونەکەی دڵشاد عەبدوڵا، بە ناوەڕۆك و گوتاری ئەو شاعیرە گەنجە دەکەین و دواتریش، ڕوونی دەکەینەوە کە ئاخۆ ئەم بەچوونە، بەچوونێکی لۆژیکی و ئەدەبی و دەرئەنجامی هەڵسەنگاندنێکی قووڵ و وردی ئەزموونی شیعری نەوەی نوێ بە گشتی و شیعرەکانی سامان گەردیش بە تایبەتییە، یاخود تەنها ستایشنامەیەکە و جۆرێکە لە ڕازیکردنی شاعیر، وەك ئەوەی ئێستا لە نێوەندی ئەدەبی کوردیدا دەبینرێت؟ شیعرەکانی ئەم شاعیرە لە کوێدا، لە ڕووی زمانەوە بە هێز و جیان لە شیعری شاعیرانی دیکە ؟ بێگومان زمان لەو کۆمەڵە شیعرەدا، هەمان ئەو زمانە شیعرییەیە، کە نیو سەدە زیاترە لە دنیای شیعری ئێمەدا، شیعری پێ دەنووسرێت. زمانی شیعری ئەو شاعیرە

گەنجە، لە ئاستی ناوەڕۆك و چەمك و دەربڕینی شیعرییانەوە یاخود فۆڕمی شیعری، هیچ جیاوازییەكی ئەو تۆی لەگەڵ شیعری هاونەوەكانی و پێشووتریش نییە و ئەم شاعیرەش هەمان ئەو وشە و دەربڕینانە دەڵێتەوە، كە دەیان ساڵە لە شیعری كوردیدا، هەن، لەلایەكی ترەوە، جیاوازكەوتنەوە لە ڕووی ئەزموونی شیعریی و نووسینی دەقی جیاواز و تایبەت لە ڕەوتی شیعری باو، توانا و داهێنانێكی گەورەی شیعری دەوێت، ل□□□دا وەك خوێنەرێك نموونە لە چەند دەقە شیعرییەك دێنینەوە، تا بزانین ئەو شاعیرە خاڵی بە هێز لە شیعرەكانیدا، زمانەكەیەتی وەك ئەوەی دڵشاد عەبدوڵا دەیڵێت؟ بۆ نموونە:

خۆم بە هێڵی ئەو داپیرۆچكانە هەڵدەواسم
هێلانەیان پڕە لە گۆ (سووتانی بەفر لا 27)

ئایا جالجاڵۆكە، تەونی هەیە یان هێلانە؟ ئەگەر شاعیرێك ئەمانە لە یەكتری جیا نەكاتەوە، دەكرێ بڵێین خاڵی بەهێز لە شیعرەكانی زمانەكەیەتی؟

تا مەكتەب جمهووری
كە بەرامبەر ئێستای نووسەرانە (سووتانی بەفرلا 29)

مەبەست قوتابخانەی (جمهورییە) كە بەرامبەر نووسەرانە لە شاری هەولێر، كەچی ئەم شاعیرە گەنجە و زمان بەهێزە (مەكتەب)ی نووسیوە كە بە مانای نووس□ینەگە، یان عەقارات دێت!

بووم بە بەردێك
لەگەڵ باران ناوی تۆم
بە دڵۆپێك لە سەر هەڵكەند (سووتانی بەفرلا 37)

ل□□□دا، م□ب□ست ه□□ك□ینە، واتا، كەچی شاعیر هەڵكەندی نووسیوە، كە بە مانای لە ڕەگەوە دەرهێنان دێت!

تا دەنگ پڕكا یەك بە قوڕگم هاوار دەكەم (سووتانی بەفر لا42)

مەبەست ئەوەیە، تا دەنگ دەڕوات و هێزی گەیاندن و دووركەوتنەوەی هەیە، هاوار دەكات. بەڵام شاعیر(پڕ) ی نووسیوە لە بری (بڕ) كە بە مانای بڕین و خێرایی دێت و وا دەزانێت هەردووكییان هەمان مانایان هەیە! دەنگ بڕ دەكات، نەك پڕ دەكات.

ڕاكردنی سەر بەفر پێی دەڵێن خلیسكانە (سووتانی بەفر لا 87)

ئایا خلیسكانێ ڕاكردنە لە سەر بەفر؟ مەگەر یەكێك كە یاری سەر بەفر دەكات، خلیسكانێ دەكات یان ڕاكردن؟

لە نێو بیابانێكی بێ گیاوگوڵم (سووتانی بەفر لا108)

مەگەر هیچ بیابانێك هەیە، سەوز و پڕ لە گیاو گوڵ بێت؟
خاڵێکی دیکە هەر پەیوەست بە زمانی شیعرەکان ئەوەیە، کە بەشێك لەو شیعرانە، لە ڕووی دەربڕین و وێنەی شیعرییەوە، لە شیعری شاعیرانی تر وەرگیراون و لاسایی کراونەتەوە. یاخود هەمان دەربڕین و وێناکردن، بە جۆرێکی دیکە دەبینین. بە ڕادەیەك کە شیعرەکان پڕن لەو وشە و دەستەواژە شیعرییانەی لە شیعرەکانی شێرکۆ بێکەسدا، دەبینرێن و لە فەرهەنگی شیعرییانەی ئەودا هەن. ئیدی نازانم چۆن دڵشاد عەبدوڵا، بوێری ئەوەی کردووە بنووسێت:_(خاڵی بەهێز لە شیعرەکانی ئەم شاعیرە گەنجە زمانەکەیەتی و یەکێکە لە تایبەتمەندییە سەرکەوتووەکانی) ئەگەر شاعیرێك بە هەمان زمانی شیعری شاعیرانی تر بنووسێت، دەکرێ بڵێین زمانێکی بەهێز و جیاوازی هەیە؟ لێرەدا ئاماژە بە چەند نموونەیەك دەکەین کە ئەم شاعیرە گەنجە لە شیعری شاعیرانی دیکە وەریگرتوون:

- لا 49 نووسیویەتی: (ژووانی سەبەر) ئەمە لە ناونیشانی دیوانێکی فەرید زامدار وەرگیراوە.
- لا 62 نووسیویەتی: (حەزم لە ماچە، ماچی لێوەکانت، ئارەقەی سووری بن چەناگەت) ئەمە لاسایی شیعرێکی پێشەوە کە دەڵێت (ئەی گیانی خەم ماچت دەکەم، نەرمایی گوێ، قەرتی چەناگەت ماچ دەکەم).
- لا 64 نووسیویەتی: (ئەگەر لەناو شیعرەکانم مەمك بێنە دەرەوە، پاییز بەبەر دەبێت لە هەنار) ئەمە لاسایی شیعرێکی شێرکۆ بێکەسە کە دەڵێت (ئەگەر لە ناو شیعرەکانما گوڵە دەراوێژنە دەرەوە لە چوار وەرز وەرزێکم دەمرێت).
- لا 69 نووسیویەتی:(بوونت بەسە تا بڵێم هەم) ئەمە لاساییکردنەوەی شیعرێکی سەرکەوت ڕەسولە لە کۆمەڵە شیعری پاییزە یاد کە دەڵێت (لە ژێر سێبەری یادێکت دانیشتووم هەتا هەبیت منیش هەم).
- لا 102 نووسیویەتی:(درێژترین دێڕ…دایە) ئەمە لاساییکردنەوەی شیعرێکی فەرهاد پیرباڵە لە دیوانی ئیکسیل کە دەڵێت (درێژترین شیعر بۆ دایکم … غەریبیت دەکەم).

وێرای ئەمانەش، شیعرەکانی ئەم کۆمەڵە شیعرە، پڕن لە لاساییکردنەوە و کۆپیکردنەوەی ئەو وێنە و دەربڕینە شیعرییانەی لە شیعری شێرکۆ بێکەسدا هەن، کە خوێنەران بە دڵنیایی، دەتوانن بگەڕێنەوە سەر شیعرەکانی ئەو شاعیرە و بەراوردی یەکتریان بکەن، ئەو کات باشتر ئەو بۆچوونەی ئەمە

دەردەکەوێت.

*پەراوێز: سووتانی بەفر، کۆمەڵە شیعر، نووسینی: سامان گەردی.

*ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی هەولێر ژمارە (4135) ڕۆژی 25 /8/2024 ب□ڵاوکراوەتەوە.